

УДК: 821(161.2+162.1):7.034].09»15/16»

Олександра Чепелик

Міжнародна школа україністики НАН України

## ПОВІСТЬ ПРО КЕСАРЯ ОТТОНА В ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті висвітлено розвиток літератури Середньовіччя, що стала невід'ємною складовою світової культури, виразником світоглядних систем та духовних домінант часу. Досліджено формування лицарської літератури, доведено рецепцію повісті про Кесаря Оттона в Польщі.

**Ключові слова:** епос, лицарський роман, жанр, середньовічна література, переклад, рецепція.

**Oleksandra Czepelyk. Powieść o Cesarzu Ottonie w literaturze polskiej.** W artykule przedstawiono rozwój literatury Średniowiecznej, będącej nieodłącznym elementem składowym kultury światowej, wyrażającej system światopoglądowy oraz dominanty duchowe swojego czasu. Zbadano kształtowania się literatury rycerskiej, udowodniono recepcję powieści o Cesarzu Ottonie w Polsce.

**Słowa kluczowe:** epos, powieść rycerska, gatunek, literatura średniowieczna, przekład, recepcja.

**Oleksandra Czepelyk. The story about Caesar Otho in polish literature.** The article is illustrated the development of literature of the Middle Ages, which has become an integral part of world culture, the mouthpiece of world-view systems and spiritual ideas of time. It is investigated the formation of the chivalrous literature, argued the reception of the story about Caesar Otho in Poland.

**Keywords:** epic, chivalrous literature, genre, medieval literature, translation, reception.

Пам'ятки середньовічної літератури є багатим матеріалом для реконструкції найпопулярніших сюжетів любовно-авантюрних романів, що є невід'ємною частиною рицарського епосу. Французький роман відіграв у західноєвропейському суспільстві величезну роль з визначеною ідеологічною цілеспрямованістю, стилем, композицією та з усіма рисами авантюрно-пригодницького типу.

Кінець XI – початок XII століття ознаменував початок рішучих змін в історії західноєвропейської літератури. У період хрестових походів Середні віки досягли свого кульмінаційного розвитку. У XII столітті у Франції з'явилися твори на латинській мові, що відрізнялися між собою майже класичним натхненням та чистотою форми на рівні концептуалізованого символу. У середньовічній Європі латина, взаємодіючи з місцевими мовами на той час, стала мовою церкви, держави, науки, освіти, зокрема в Польщі, що сприяло високому рівню культурного розвитку країни («Jedność kulturowa literatury renesansowej różnych krajów Europy w dużym stopniu była wynikiem posługiwania się językiem łacińskim. Już w średniowieczu powszechność stosowania łaciny jako języka piśmiennictwa powodowała wytworzenie się ogólnoeuropejskich konwencji obowiązujących powszechnie lub niemal powszechnie, ułatwiała stosunkowo szybkie rozprzestrzenianie się różnych tendencji, kierunków, prądów ideowych i stylów» (Jerzy Woronczak)) [20, с. 31]. Внаслідок поглиблених мовних контактів на польських землях з другої половини XV століття спостерігається розквіт гуманістичних і реформістських ідей польських поетів (Анджей Кшицький, Ян Дантішек, Клеменс Яницький), що розвивали панегіричну поезію, створювали

патріотичні твори та вірші, представляючи перемогу польської зброї. Між гуманістами Польщі XVI століття та інших країн Західної Європи існували тісні зв'язки. На цьому тлі масштабне засвоєння гуманістичних ідей засвідчило своєрідність розвитку ренесансної літератури («Wpływy te przychodziły do nas z różnych krajów, zarówno z sąsiedzkich Czech, Niemiec, Węgier oraz należącej do innego, bizantyjskiego kręgu kulturowego Rusi, jak i z obszarów dalszych, romańskich, Francji i Włoch, a nawet, jak niektórzy twierdzą, z celtyckiej Irlandii» (Jerzy Woronczak)) [20, с. 81].

Середньовіччя – це період загубленості у великому світі фантазій, народних вірувань у таємничі сили природи з особливим відчуттям боротьби за лицарські ідеали в контексті третьої сили – абсолютної мудрості Бога. Тим самим у ранньосередньовічній проповіді і релігійній літературі створюється настанова на сприйняття світу як такого, в якому відбувається протистояння Бога та Сатани за людські душі. Тому найважливішими питаннями середньовічної філософії і мистецтва виявлялися властивості Бога і людської душі як Його відображення. Цікаві міркування щодо середньовічної авторської свідомості висловив Самсон Бройтман у праці «Історична поетика»: «Поетика, яка нас цікавить має дві межі: Бог і логіка, первинний творчий акт і його відтворення-повторення» [1, с. 138]. Вчені, що досліджують середньовічні твори, намагаються відходити від парадигми автор-твір, звертаючи увагу на іншу – читач-твір. Адже між автором та читачем (перекладачем) існують символічні зв'язки, в контексті яких знаходиться ще один суб'єкт творчості – Бог. Так виникає особлива цілісність літературного пам'ятника, що репрезентує складність його структури – автор-Бог-читач. В інтерпретації Олега Михайлова «... почуття авторства в ейдетичній поетиці розвинулося саме на ґрунті причетності «я» до Бога й світу» [1, с. 146]. Світобачення Середньовіччя акцентувало увагу на символі, що, за висловом голландського медієвіста Йогана Гейзінга, утворював чітку систему знаків, де «кожна фігура мала своє місце». Образний світ середньовічного твору ґрунтується на ієрархічності елементів, що створюють спільні семантичні поля. За такою побудовою на рівні просторово-часових характеристик спостерігається фрагментарність і мозаїчність тексту: «Література в своїх основних напрямках продовжує залишатися риторичною словесністю, тобто керується і спрямовується словом як носієм смислової зумовленості. Риторичне слово оперує готовим репертуаром смислів і є свого роду зовнішньою формою, якою йде думка, почуття, спосіб сприйняття письменника, будь він «анонімним», індивідуальним або навіть індивідуалістичним» [6, с. 24]. Адже середньовічний автор перебуває у нерозривному зв'язку як із читачем (перекладачем) та Богом.

Помітне місце в польській літературі XVI століття посідає повість про кесаря Оттона, що є типовим зразком середньовічного лицарського роману. Саме ця історія, що яскраво відбила в собі ідеал справжнього лицаря, слугувала невичерпним джерелом для багатьох перекладів, переспівів та наслідувань у світовій літературі, віршованій, драматичній і прозовій. Старофранцузька поема «Octavien» прозового роману “L’histoire de Florent et Lyon, enfant de l’empereur de Rome” була перекладена німецькою мовою вченим Вільгельмом Зальтцманом «Ein schöne und Kurtzweilige hystori von dem Keyser Octaviano, seinem weib und zwyen sünen, wie die in das ellend verschicki, und wunderbarlich in Franckreych bey dem frummen König Dagoberto

widerumb zusammen kommen sind. Neulich vsz Frantzösischer Sprach in teütch verdolmetscht» у 1535 році. Саме цей варіант перекладу, на думку Юліана Кшижановського, став основою польської версії повісті «Historija piękna i krotochwilna o Ottonie cesarzu rzymskim», що був перевиданий літературознавцем у 1928 році в Кракові. Довгий час не було жодних певних бібліографічних відомостей першого видання польського перекладу «Історія про Оттона». Польські історики лише вказували на те, що його видрукувано в першій половині XVI століття. Перший докладний опис цього видання 1569 року за унікальним його примірником належить Кшижановському і надруковано в часопису «Exlibris» у 1924 р. За тим же самим примірником Кшижановський видав роман «Історія про кесаря Оттона» у серії «Biblioteka pisarzy polskich»: «Wśród niewielu powieści, reprezentujących tak bujny na Zachodzie romans średniowieczny, a przeszczepionych na grunt polski w epoce Jagiellońskiej, jedno z przedniejszych miejsc wyznaczyć wypadą „Historji o Cesarzu Otonie”, a raczej o osobliwych przygodach jego synów-bliźniaków, Florenca i Leona» [13, с. 3].

Французький роман «L'histoire de Florent et Lyon, enfants de l'empereur de Rome» сприяв виникненню багатьох версій та інтерпретацій, що набули розголосу в літературі. Середньовічний сюжет згодом ампліфікувався у легенду про Женев'єву Брабантську («Histoire de Valentin et Orson»), містерію («Le roy Thierry et Osanne sa femme») та драматичні переробки Ганса Сакса та Якова Айрера «Comedia von Valentin und Urso». У науковій літературі ще досі існують суперечності щодо первісної форми роману «Історія про кесаря Оттона». З рукописів, де містяться його обробки, висвітлено детально дві праці з XV століття: перша – з текстом *chanson de geste*, зміст якої з великими цитатами переказав ще у 1873 р. Paulin Paris, тоді як друга – репрезентує віршований роман 1883 р., автором якого став Karl Gustav Vollmöller. Порівнюючи ці дві версії, німецький літературознавець визнав, що за оригінал ним була втрачена *chanson de geste* «Octavien» XII століття, яка найближче відбилася у віршованому романі. Найвидатніший фахівець з історії середньовічної французької літератури – Gaston Paris, навпаки, вважав, що поема, яку видав Paulin Paris, точніше переказує оригінал, і цілком погоджується з автором віршованого роману «Історія про кесаря Оттона», що за цей оригінал має бути втрачена *chanson de geste*. Іншою виявляється думка німецького дослідника Carl Voretzscha, який, характеризуючи епічну творчість XIII століття, підкреслив, що межа між героїчним епосом та лицарським романом поступово зникає, і, як зразок переробки роману на давнішу літературну форму – *chanson de geste*, наводить саме «Історію про кесаря Оттона».

У XVI столітті роман про кесаря Оттона викликала на Заході надзвичайну зацікавленість, яка не згасла і в першій половині XVII ст. «Badania nad początkami romansu europejskiego, – в інтерпретації Кшижановського, – sięgają Średniowiecza, poczytywanego słusznie za kolebkę tego gatunku literackiego, następnie zaś obejmują wiek XVII, w którym najrozmaitsze gatunku tego odmiany zdobyły sobie poczesne miejsce w literaturze» [14, с. 56]. У XII-XIII столітті «*chanson de geste*», що функціонували з лицарським романом в одному культурно-історичному просторі, зазнавали найбільшого поширення в численних західних переробках, зокрема польських («...*chansons de geste* były produktem społeczeństwa jeszcze nie w pełni wykształconego, ale już takiego, które robiło krok dalej poza etap tradycji mówionej. Sama pierwotna postać, styl

poematów zostały ukształtowane przez miejsca, w których je przedstawiano publiczności, przez wielkie sale zamków baronów, gdzie jongleurs recytowali je z towarzyszeniem muzyki...») [9, с. 63].

Розквітнувши у Франції на ґрунті героїчного епосу, лицарський роман дав зразок середньовічного лицаря який самостверджувався через поняття свободи та етичних цінностей європейського Відродження в контексті куртуазної моралі («Tematy i bohaterowie, którzy tak zachwycali prostych i nieokrzesanych wojowników, były bliskie ich sercu i pojmowaniu świata. Centralnym tematem wszystkich utworów była wojna, a bohaterem był najczęściej ten, kto wyróżniał się w bitwach i potyczkach. Jako że najważniejszą sprawą w czasie wojny była lojalność w stosunku do wodza, wierność i zdrada stanowiły przeciwległe bieguny, tak jak cnota i występki») [9, с. 63].

Тема про кесаря Оттона набула поширення в Польщі, що варто назвати явищем закономірним, зважаючи на жанрову природу середньовічного рицарсько-авантюрного роману. Але разом з тим у польській літературі виразно проявилася тенденція перетлумачення цього твору та внесення істотних коректив. Це була дуже популярна історія як і з морального, так і з психологічного боку, що передавала дух епохи, її пошуки, які відзначили саму сутність трагічної колізії («Historia piękna i krotochwilna o Otonie, cesarzu rzymskim, i o małżonce jego, którą z dwiema synami z ziemie na puszcza wygnał z namowy matki swej, a jako po tym dziwnym sposobem się naleźli i poznali») [13]. Польський переклад «Історії про кесаря Оттона» не був випадковістю, а, навпаки, захоплюючись цим романом, Польща йшла загальноєвропейським річищем.

Поява «Історії про кесаря Оттона», безперечно, ознаменувала не лише хвилю зацікавлення, а й актуалізувала можливості нового прочитання у світлі творчих ідей Кшижановського. Вже сам переклад назви з французької мови «Le romans de Florent et Lyon, enfans de l'Empereur de Rome» на польську «Historja o cesarzu Otonie» має відмінний нюанс, а це набуває особливого значення тоді, коли акцентується увага на аспекті рецепції тексту. Проблема точного відтворення деталей займає центральне місце в концепції перекладу Кшижановського. При дослівній передачі оригінального тексту, за визначенням італійського історика-медієвіста Умберто Еко, акцентується увага на культурологічних засадах («Aby zadziałać, referencja musi więc zostać uszanowana w punkcie, w którym tłumacz zostaje uprawnomocniony do dodania czegoś, czego tekst oryginalny nie zawiera. Tłumaczenie nie stanowi nigdy prostego przejścia między dwoma językami, ale między dwiema kulturami») [12, с. 186].

Актуальним, на думку Умберто Еко, бачиться лінгвістичний аспект проблеми, що складає фундамент перекладу, «czy istnieje język idealny, zakorzeniony w uniwersalnej funkcyjności ducha ludzkiego; język, którego wypowiedzi mogłyby zostać wyrażone w mentalnym języku formalnym, nazwanym the mentalese, mentalijskim – takim, który pozwoliłby przełożyć Baudelaire`a?» [12, с. 186].

Для створення відчуття історичної епохи Кшижановський живить увагу польського читача, спираючись передусім на змістову близькість відтворення оригіналу вже з перших рядків, окрім ім'я римського цесаря *Ostouien* (у польському перекладі Oton):

**У давньофранцузькому оригіналі:**

«À temps que le roi Dagobert regnoit en France , à Rome eut un Empereur mont preux et vaillant qu'on appelloit Octouien, lequel avoit pour femme une très noble dame, jeune, sage et bien apprinse, plaine d'une grande beauté, si que les Romains la tenoient en ce temps pour la plus belle creature du monde, ne oncques puis à leur advis ils ne virent meilleure dame » [16, с. 3].

**У перекладі Кшижановського:**

«Czasu krolowania Dagoberta w ziemi Francuskiej panował w Rzymie możny a Niezwycięzony cesarz Oton Perwszy imieniem. Ten miał małżonkę Alundę dziwnej piękności i takowej roztropności, iż jej równia nie było, a dla tej cnoty i uczciwości wszystkim Rzymianom osobliwie przyjemna była. Małżonek jej w niej się bardzo kochał» [13, с. 1].

Олунда, що є дружиною кесаря Оттона, репрезентує найсвітліший образ жінки, який поєднує в собі благородство, молодість, мудрість, вихованість, красу). У Кшижановського закоханий Оттон наділяє дружину шляхетними рисами, які властиві її жіночої натури (доброчесність, людяність, розсудливість, ніжність). Варто підкреслити, що ще з античних часів жінка найчастіше відігравала роль ініціатора дії або ставала сюжетотворюючим центром екзистенціальних колізій.

Образ караючого Бога, що примушує людину пильніше придивлятися до самої себе, додає літературному творові елементів рефлексії. Зокрема, кесар Оттон розглядає причину безплідності його дружини Олунди як покарання за їх гріхи, про що свідчить діалог подружжя.

**У перекладі Юліана Кшижановського:**

«Ale Pan Bog, który acz im szczęśliwości w panowaniu ich obficie użył, wszakże iż im płodu nie chciał dać, nie pomatu ich tym frasował, tak iż czasu jednego serdecznie się jął cesarz pani swej uskarżać, mówiąc: – «Ach, najmilsza, ciężko jest umysłowi memu. Bo się temu wydziwić nie mogę, czyjały się to winą dzieje, jeśli moją czyli twoją iż nam Pan Bog płodu użyć nie raczy. – Na co mu też ona żałośnie odpowiedziała: – «Ach, najaśniesz Panie, jam na świecie jest najsmętniejsza dla tego, a wszakże rozumem, że w tym nas obu wina nie jest»[13, с. 1].

Відчуття відсутності допомоги Бога як вищої опіки в їх спільному житті створює загрозу існування людської самотності протягом усього життя. Перекладач дотримується реалістичної моделі викладу життєвої історії подружжя, яке на протязі дванадцяти років не мало дітей (як було зазначено у давньофранцузькому тексті), розуміючи правдивість як реальний зв'язок мистецького твору з життям, що тече, змальовуючи болі людей. Кесар Оттон та його дружина Олунда опиняються під божественною владою Абсолюта, який виступає, не тільки гуманним, людяним, добрим, милосердним, уважним і чуйним, але й джерелом страждань. Усвідомлення власної гріховності дає змогу відчутти страх перед нездійсненністю заповітної мрії – народження дітей, але з надією спровокувати Бога на якусь відповідь, хоч би й страшну.



З перших рядків «Історії про cesаря Оттона» відчувається сила великого кохання, здатного подолати труднощі на життєвому шляху. Саме світле почуття, що об'єднує їхні душі, дарує їм віру у перемогу над безплідністю («*Za tą potuchą odmienił się smutek cesarski, i jał ją wesoło cieszyć, skąd potym zobopolna chęć oboje uweseliła, a w onym weselu nocował cesarz u niej. Poszcześcił Pan Bog, że dwiema synami tej zastąpiła nocy, dla których potym w ciężkość wielką przyszła o czym niżej będzie*») [13, с. 4].

У повісті про cesаря Оттона наскрізним є екзистенціал любові, який есплікується багатогранно й витончено. Через його призму окреслюються стосунки персонажів, моделюється сюжетно-композиційна організація тексту, порушуються важливі етико-моральні аспекти буття людини, адже «саме в любові найбільшою мірою виявляється принципова відкритість буття людини, що знаменує вихід за межі буденних та граничних ситуацій у метаграничне буття» [4, с. 105].

Зміст другого «*Jako cesarzowa dwoje bliźniąt porodziła i jako obu matka cesarska zabić chciała*» і третього «*Jako matka cesarska chytrze służyć namowiła, by u cesarzowej nago legł, gdyby usnęła*» розділу детально змальовує інтригу матері Оттона, яка обвинувала свою прекрасну та добродісну невістку Олунду в зраді чоловіка. У річищі барокової поетики Кшижановський змалював, як соціальні умови життя зумовлюють вчинки і поведінку людини. Проте це не завадило перекладачеві тонко проникнути у внутрішній світ героїв, зобразити персонажа у саморусі характеру, що розвивається за притаманною йому логікою.

Перекладач змальовує злу свекруху за допомогою антитези й контрастування. Зовнішнє не відповідає внутрішній сутності людини, через що особистість не може стати гармонійною й виваженою. Гріховна заздрість неминуче призводить до морального падіння, деформації душі й втрати людяності. Кшижановський репрезентує швидкоплинні перипетії розгортання ворожнечі між матір'ю Оттона та його дружиною Олундою, яка зраджена найближчою рідною людиною («*O niecnotliwa żono! Twój zły, nierządny uczynek na świat się pokazał, żeś ty, zdradliwie nad moim synem czyniąc a cudzołostwo płodząc, bękartyś urodziła, z którymi za mą sprawą masz jawnie być spalona!*» – «*A za tymi słowy do dziełek biegła, chcąc je pozabijać. Ale szlachetne panie, które położnicy służyły, wnet na ratunek przyskoczyły, a tego jej zabroniły. Ona widząc, że się jej gniew nie darzył, tym bardziej się rozrzewniwszy, rzekła: – «Bym się też Boga zaprzec miała, bez pomsty tego mimo się nie puszczę, abys nie miała z temi bękarty złą śmiercią zginać, krorymiś dom moj i zasność syna mego pohańbiła»*) [13, с.2-3].

Однією з фундаментальних засадничих структур європейської ментальності є архетип Матері, що є одним із найбільш давніх образів міфологічної свідомості. У психологічній інтерпретації Карла Юнга архетип Матері, як і будь-який інший, проявляється у безлічі символів, які втілюють все добре, мудре, чисте і святе, що супроводжує людину в житті. Однак, надмірна гіперболізація значення материнського образу, за висловом вченого, «прив'язує нас до матері і приковує її до своєї дитини, несучи фізичну і ментальну шкоду обом» [7, с. 116]. Для такої матері діти є уособленням сенсу її життя і вона прагне всеохопної влади над ними. Окрім того, «йдучи за безжалісною волею до влади й фанатично відстоюючи власні права, жінки такого типу часто руйнують не лише власну особистість, а приватне життя своїх

дітей. Чим менше, – як підкреслював Карл Юнг, – така мати знає про власну особистість, тим сильніша й могутніша її підсвідома воля до влади» [7, с. 117].

Образ матері Оттона не символізує материнську турботу, мудрість, інтуїтивне знання, джерело життя, а, навпаки, є уособленням спокуси, смерті, фатума, безодні, усього таємного і жахливого («Ale ona złośliwa baba, świekra jej, nie mogła myśli swej uspokoić myśląc o tym we dnie i w nocy, jakimby fałszem temu poradzić, aby ją wespół z dziećmi zatracić mogła») [13, с. 3]. Як бачимо, монологи, невласне пряме мовлення розгортають інструментарій психологічного аналізу, що допомагає проникнути у потаємні закутки душі персонажів, їхній внутрішній світ.

Сюжетнотвірну функцію відіграє одержима помста свекрухи до молодій дружини кесаря Оттона, яка впевнена в тому, що народження близнюків є свідченням жіночої зради чоловіка з кількома коханцями. Ненависть та жага до знищення Олунди та її маленьких діточок затуманили голову матері Оттона, яка втратила контроль над собою наперекір заповідям Божим, що призвело до наявності у цьому образі негативних рис: злих, жахливих, відьомських («Naprzod pokazała się przed synem swoim, jakoby on, co ma od rozsądku odstąpić, mówiąc: “Miłościwy Cesarzu, Synu moj! Jest mi ta złość bardzo ciężka, że ta niecnotliwianie niewiasta cudzołóstwem swym stolec cesarski a nasz zacny dom tak zesromociła, abowiem to rzecz niepodobna, aby ona, jednego patrząc, dwoje miała zaraz porodzić”. Czym syna swego wielce zafrasowała, namawiając go, aby się z nią rozwiodł») [13, с. 8].

Одним із центральних моментів повісті є третій розділ «Jako cesarz z radami swemi, od matki namowiony, do łóżnice wszedł, a podle paniej śpiącej nagiego slugę zabił, panią swą dawszy poimać», що розкриває трагізм зради найдорожчих людей і дає можливість широко розгорнути картину злигоднів, мандрувань і пригод нещасної Олунди та її двох близнюків. У цьому контексті видається слушною думка Володимира Проппа, який, досліджуючи функції казкових героїв, дійшов висновку, що вчинки злотворців нічим не мотивуються. Тому, на нашу думку, матір Оттона якраз і виступає таким злотворцем, вчинок якого ніяк не мотивується («Co matka jego bacząc, krzykiem zawołała: “Ach synu, coż Wasza Miłość czynisz! Czemu odwłaczają, iż jej do ognia nie wrzucą, izaliż dawno nie zasłużyła?”») [13, с. 14]. Кшижановський прагне наголосити саме на трагічних моментах, пов'язаних зі стражданнями дружини кесаря Оттона, який був непохитний у своєму рішенні – замінити первісний смертний вирок вигнанням («Ale cesarz tej wymowki więcej, słuchać nie chciał. Ona bacząc, iż już inaczej być nie mogło, płaczkliwie od rad wszystkich odpuszczenie wzięła, ktorzy ją też płaczkliwie żegnali. Ale cesarz przed wielkim płaczem dalej z nią mówić nie mógł, ale odwrociwszy się, odjechał jej») [13, с. 14]. Подібна постановка питання була на той час новою і надзвичайно сміливою. Ось чому повість про кесаря Оттона привернула увагу багатьох письменників і була перекладена різними мовами.

Польський перекладач, прагнучи висловити своє захоплення історією кохання, привабливим образом Олунди, що в найтяжчі моменти життя увиразнює духовне обличчя, щирість та природність своїх почуттів до кесаря Оттона («A zatym cesarzowa była puszczone wolno, tylko z państwa cesarskiego była wygnana wespół z jej dziećmi. Co cesarzowa widząc za żywot swój dzię kowała, prosząc: “Iż gdy już inaczej być nie może, proszę, by mi był przydan uczciwy mąż, któryby mnie z państwa tego wyprowadził, abym

na drodze nie była żelżona, ponieważ wiem, iż tak cześć moja pradziwie jest nie naruszona, jako Waszej Cesarskiej Miłości, tego Panem Bogiem świadczę») [13, c. 16].

Сюжетна канва польської версії повісті про кесаря Оттона цілком співвідноситься з оригіналом, про що свідчить детальна характеристика героїв у розділах «О wychowaniu a ćwiczeniu Klimuntowym, jako syna swego i kupnego obmyślał» та «Jako zaś Florenc kupił konia za drogie pieniądze». Протягом всієї повісті в порівнянні з оригіналом виразно відчувається, що симпатії Кшижановського повністю на боці закоханих. Особливо яскраво він змальовує лицарську любов Флоренца до прекрасної сарацинської принцеси Марцевіли («Jako zbiegli pogani do Zołdana i z dziewczką jego przyszli a złe nowiny z sobą przynieśli», «Jako sie Florenc posłem uczynił a do Zołdanowego wojska jechał i ku rozmowie z Marcebillą przyszedł, czego nawięcej pragnął», «Jako Paryż od ludu Zołdanowego powtore obleż») та бажання Леона побачити дочку іспанського короля, про красоту якої він багато чув. Адже кохання з погляду середньовічної ментальності знаходило своє вираження в служінні Прекрасній дамі, що розглядалося як одна з головних аксіологічних функцій лицарства. Почуття любові трактувалося як одухотворений потяг до краси та асоціювалося з недосяжною мрією, овіяною таємницею.

Кшижановський досить точно відтворює лицарські прагнення Флоренца, його непорозуміння з названими батьками («обмін двох доручених йому годованих волів на мисливського сокола», «покупка прекрасного коня за мішечок із золотом»), детальні описи боїв християн з невірними, єдиноборство Флоренца з Ольбрімом, його перемога над останнім і посвячення в лицарство («Florenc po zabiciu Olbrzyskiego krola pragnął dostać oblubienice jego, corki Zołdanowej»), хоч окремі місця він подає більш поширено, ніж в оригіналі. І знову ж таки це пов'язано передусім з його прагненням наголосити на більш зворушливих, чутливих епізодах, як, наприклад, в опису поведження левиці з украденим нею немовлям («...na ono dzieciątko żałowliwie względając, rozmiłowała się go; nadto ją mleko przyciskało, prędko k niemu się miała, jakoby dzieciątko utuliła, a mleka pozbyła, ktorego się było tak wiele nabrało, iż chwilę u swych dzieci nie była. Dzieciątko, jako głodne, wnet cycek ujęło i jęło z wielką chucią ssać, a tak ssać usnęło») [13, c. 24].

У польській версії про кесаря Оттона зустрічаються багато комічних епізодів («w postaci skąpego i tchórzliwego, choć równocześnie sprytnego i uczciwego Klimunta», czy o «szkapie okrutnej» przez Florenca pieniędzmi ojcowskimi przepłaconej», czy o «ojcowskim dotkliwym śniadaniu, którym Klimunt młodzianka za nierozważny “frymark” uraczył») для віддзеркалення польського колориту та яскравих авторських відступів («Lepszy gil niż motyl, a chociaż oba ptacy», «Dlatego kowal kleszcze ma, by mu się nie parzyć», «Pan Bog, jako mówią, nie prędki, ale łuczny», «Gdzie złe nie może, starą babę pośle»).

Переклад повісті «Історія про кесаря Оттона» Кшижановського був справді знаменною подією в польській літературі. Ця історія на сюжет, сповнений трагізму («I zaczął król Dagobert do zadumałego cesarza Otona mówić: – “O naszczęśliwszy panie, ktorego Pan Bog tak cnotliwą żoną a tak wielkimi a poważnemi syny obdarzył, a nad to już straconemi tak nagle a w wielkim nieszczęściu pocieszyl”») [13, c. 164-165], пройнятий ідеєю справжнього кохання, лицарського благородства та воєнної доблесті, що і вияв-



ляється у розв'язці (славетні лицарі Флоренц та Ліон – переможці сарацин знаходять один одного, матір і батька, що протягом багатьох років уболівав за втраченою безвинною дружиною), сприяла виникненню літературних смаків у тогочасного читача.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Бройтман С. Н. Историческая поэтика / Самсон Наумович Бройтман. – М. : РГГУ, 2001. – 320 с.
2. Гаспаров М. Латинская литература / Михаил Гаспаров // История всемирной литературы. – Т. II. – М. : Наука, 1984. – С. 482–499.
3. Косиков Г. Средние века и Ренессанс. Теоретические проблемы / Григорий Косиков // Методические проблемы филологических наук. – М. : МГУ, 1989. – С.222–252.
4. Крилова С. Любов / С. Крилова // Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. – К. : КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264 с.
5. Пропп В. Морфология сказки / Владимир Пропп. – Ленинград : “ACADEMIA”, 1928. – 151 с.
6. Хейзинга Й. Осень Средневековья: Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV и XV веках во Франции и Нидерландах / Йохан Хейзинга; пер. с нидерл. Д. В. Сильвестрова. – М. : Наука, 1988. – 544 с.
7. Юнг К. Г. Душа и миф: шесть архетипов / Карл Гюстав Юнг; пер. с англ. А. Юдина. – К.: Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. – 384 с.
8. Arcydziała francuskiego średniowiecza / [przeł. Tadeusz Żeleński (Boy), Anna Tatarkiewicz; wybór Maciej Żurowski; wstęp i przypisy Zygmunt Czerny]. – Warszawa : Państw. Instytut Wydaw, 1968. – 781s.
9. Barber R. Rycerze i rycerskość / Richard Barber. – Warszawa : Dom wydawniczy Bellona, 2000. – 449 с.
10. Bédier J. Les legends épiques : resherches sur la formation des chansons de geste / Joseph Bédier. – Paris : Librairie honore champion, 1912. – 506 p.
11. Clouston W. Popular tales and fictions: their migrations and transformation / William Clouston. – Vol. I. – Edinburgh; London : W. Blackwood. – 1887. – 485 s.
12. Eco U. Doświadczenie przekładu. Przełożył Remigiusz Rzyziński / Umberto Eco // Teksty drugie. Teoria literatury, krytyka, interpretacja. Dwumiesięcznik Instytutu Badań literackich. – 2006. – № 6. – S. 103–122.
13. Krzyżanowski J. Historia o cesarzu Otonie / Julian Krzyżanowski. – Kraków: Biblioteka pisarzy polskich, 1929. – 176 s.
14. Krzyżanowski J. Romans polski wieku XVI / Julian Krzyżanowski. – Warszawa : Państwowy instytut wydawniczy, 1962. – 326 s.
15. Lagarde A. Moyen Age / A. Lagarde, L. Michard. – Paris : Bordas, 1963. – 242 p.
16. Le romant de Florent et Lyon, enfans de l'Empereur de Rome. – Paris : Bonfons, 1534. – 118 с.
17. Literatura francuskiego średniowiecza / [przeł z fr. i wstępem opatrzył Tadeusz Żeleński (Boy)]. – Warszawa : Spotkania, 1992. – 392 s.
18. Małek E. Narracje w Rosji XVII i XVIII wieku / Eliza Małek. – Łódź : Wydawn. Łódzkie, 1988. – 293 s.
19. Plezia M. Les relations littéraires entre la France et la Pologne au XII siècle / Marian Plezia // Bulletin de l'Association Guillaume Budé. – Paris : Librairie l' étourdi, 1983. – № 1. – S. 67– 78.
20. Woronczak J. Wpływy francuskie na piśmiennictwo polskie do końca XIII wieku / Jerzy Woronczak // Literatura staropolska i jej związki europejskie. – Wrocław: Państw. Instytut Wydaw, 1973. – S. 81–97.